

# Investigating the effect of Hosseini preachers on the establishment of waqf in the expansion of medical service centers (A case study of the city of Isfahan in the last century)

Sayyed Mostafa Tabatabayi\*

Gholamreza A'del\*\*

## Abstract

In addition to keeping alive the saga of Ashura, Hosseini's mourning gatherings have become the source of many cultural, political and social developments, the clear example of which in the political dimension was the explanation of the goals of Imam Khomeini's movement in confronting the Pahlavi regime and eventually overthrowing that brutal regime. In the socio-cultural dimension, these assemblies were able to provide many services to the society, especially when scientific and forward-thinking preachers became the commanders of this field, they marked significant developments in this regard. Many preachers were active in the city of Isfahan during the Pahlavi era and the Islamic revolution who, in addition to scientific and political activities, were able to work hard to create moqfat for the construction of hospitals and medical service centers and create centers that the people of this city will continue to benefit from its services. Examining their personality traits and how to promote and encourage people to create an moqafe and develop medical service centers in this city is the main topic of this article which has been compiled using library sources, interview sources and field observations. The construction of Khursheed, Asgaria, Imam Musa Kazem, Hazrat Zahrai Marzieh, Imam Hossein Children's Specialized Hospital, etc is the result of the efforts of these dignitaries, which we have explained in this article.

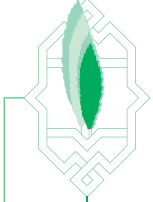
**Keywords:** Waqf, Hosseini congregations, preacher, hospital.

\*. PhD student of Islamic history of Isfahan University.

Smtabatabaey1985@gmail.com

\*\* . Doctoral student of Fiqh and Islamic law basics.

dr.gholamrezaadel@gmail.com



## دراسة أثر وعاظ المجالس الحسينية على ايجاد وقف في مجال توسيع مراكز الخدمات الطبية (دراسة حالة مدينة أصفهان في القرن الماضي)

سيد مصطفى طباطبائي\*  
غلامرضا عادل\*\*

### خلاصة

إضافة إلى إحياء ملحمة عاشوراء فقد أصبحت مجالس عزاء الامام الحسين عليه السلام عبر التاريخ مصدرًا للعديد من التطورات الثقافية و السياسية و الاجتماعية، و من الأمثلة الواضحة على ذلك في البعد السياسي توضيح أهداف حركة الإمام الخميني في مواجهة النظام البهلوي و الإطاحة بذلك النظام الوحشي في نهاية المطاف. في البعد الاجتماعي و الثقافي، استطاعت هذه المجالس أن تكون مصدرًا للعديد من الخدمات للمجتمع، خاصة عندما كان الوعاظ العلميون و المتطلعون الى المستقبل هم رواد هذا المجال، و قد أحدثوا تطورات ملحوظة في هذا المجال. في مدينة أصفهان، في العهد البهلوي و الثورة الإسلامية، كان هناك العديد من الوعاظ النشطين الذين، بالإضافة إلى الأنشطة العلمية و السياسية فانهم تمكنوا من العمل الجاد لإنشاء الأوقاف في مجال بناء المستشفيات و مراكز الخدمات الطبية و إنشاء المراكز التي لا يزال أهل هذه المدينة يستفيدون منها. إن البحث في سمات شخصيته و كيفية تعزيز و تشجيع الناس على إنشاء الأوقاف و تطوير مراكز الخدمة الطبية في هذه المدينة هو الموضوع الرئيسي لهذا المقال الذي تم تجميعه باستخدام المصادر المكتبية و مصادر المقابلات و الملاحظات الميدانية. ان إنشاء مستشفيات خورشيد و عسكرية و الإمام موسى كاظم و الزهراء المرضية و مستشفى الإمام الحسين التخصصي للأطفال و ما إلى ذلك هو نتيجة لجهود هؤلاء الشخصيات البارزة، و التي شرحناها في هذا المقال.

**الكلمات المفتاحية:** خدمات صحية، مراكز علاج، أوقاف فعالة، مجالس حسينية.

\*. طالب دكتوراه في التاريخ الإسلامي بجامعة أصفهان

Smtabatabaey1985@gmail.com

\*\* طالب دكتوراه في الفقه وأصول الشريعة الإسلامية

dr.gholamrezaadel@gmail.com

## بررسی تأثیر واعظان مجالس حسینی بر ایجاد وقف در گسترش مراکز خدمات درمانی (مطالعه موردی شهر اصفهان در قرن اخیر)



سید مصطفی طباطبایی\*  
غلامرضا عادل\*\*

### چکیده

مجالس عزاداری حسینی علیه السلام در طول تاریخ علاوه بر زنده نگه داشتن حماسه عاشورا، منشأ تحولات فرهنگی سیاسی اجتماعی زیادی گشته است که نمونه بارز آن در بُعد سیاسی، تبیین اهداف نهضت امام خمینی در مقابله با حکومت پهلوی و در نهایت سرنگونی آن رژیم سفاک بود.

در بُعد فرهنگی اجتماعی نیز این مجالس توانست منشأ خدمات زیادی به جامعه شود بخصوص در زمانی که وعاظ دانشمند و آینده‌نگر سکان‌دار این عرصه می‌شدند تحولات چشم‌گیری را در این زمینه رقم می‌زدند. در شهر اصفهان در دوران پهلوی و انقلاب اسلامی واعظان بسیاری فعال بودند که توانستند علاوه بر فعالیت‌های علمی و سیاسی، در راستای ایجاد موقوفات جهت احداث بیمارستان و مراکز خدمات درمانی همت بگمارند و مراکز ایجاد کنند که همچنان نیز مردم این شهر از خدمات آن، بهره‌برند.

بررسی ویژگی‌های شخصیتی ایشان و چگونگی ترویج و تشویق مردم جهت ایجاد موقوفه و توسعه مراکز خدمات درمانی در این شهر موضوع اصلی این مقاله است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، منابع مصاحبه‌ای و مشاهدات میدانی تدوین گردیده است. احداث بیمارستان‌های خورشید، عسگریه، امام موسی کاظم، حضرت زهرا، مرضیه، بیمارستان تخصصی کودکان امام حسین و.. حاصل زحمات این بزرگواران است که در این مقاله به تبیین این امر پرداخته‌ایم.

**واژگان کلیدی:** وقف، مجالس حسینی، واعظ، بیمارستان.

\* دانشجوی دکتری تاریخ اسلام دانشگاه اصفهان  
gmail.com@Smtabatabaeyi1985  
\*\* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی  
dr.gholamrezaadel@gmail.com



## مقدمه

در طول تاریخ فرهنگ و تمدن شیعه، مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام همواره جزء موارد تمدن‌ساز به شمار می‌آید که توانسته قدمتی نزدیک به قدمت تاریخ اسلام داشته باشد. این مجالس هر چند با فراز و فرود حکومت‌های شیعی، شدت و ضعف می‌یافت؛ ولی هیچ‌گاه به طور مطلق رو به خاموشی نرفت و توانست نه تنها به حیات خود ادامه دهد؛ بلکه منشأ حرکات تأثیرگذار تمدن‌ساز باشد.

در این بین بیشترین تأثیر این مجالس را در روحیه ظلم‌ستیزی و جهاد و شهادت می‌بینیم به‌گونه‌ای که سرمنشأ اکثر حرکت‌های ضدسلطه استعماری، همین مجالس حسینی و تأسی جستن به قیام عاشورا بوده است که در تاریخ می‌توان مثال‌های فراوانی برای این موضوع یافت. بزرگ‌ترین تمثیل این جریان در قرن حاضر، انقلاب مردم ایران علیه حکومت استبداد پهلوی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) می‌باشد.

در این بین، نقش واعظان در این مجالس به‌مراتب، نقشی خطیر و تأثیرگذار بوده است تا جایی که می‌توان مرکز ثقل این‌گونه مجلس را وعظ و خطابه واعظان دانست. جدای از مباحث قیام حسینی، برخی از واعظان سعی بر آن داشتند تا از این ظرفیت موجود در راستای بهبود شرایط زندگی برای جامعه شیعی بهره‌برند و تلاش داشتند که با محوریت امام حسین علیه السلام و اهل‌بیت علیهم السلام فضایی جهت دست‌گیری از مستمندان و کمک به رفاه جامعه ایجاد کنند. از جمله این‌گونه فعالیت‌ها، تلاش جهت تأسیس و گسترش مراکز خدمات درمانی و ایجاد موقوفات درمانی برای بهره‌مندی جوامع شیعه بوده است. در این مقاله سعی بر آن داریم که به این سؤال اساسی پاسخ دهیم که واعظان مجالس حسینی چقدر توانسته‌اند در راستای ایجاد وقف در راستای گسترش مراکز خدمات درمانی در اصفهان تأثیرگذار باشند. روش پژوهش در این مقاله، علاوه بر مطالعه کتابخانه و کاوش در اسناد موقوفات، بررسی میدانی و منابع شفاهی نیز می‌باشد.

## اهمیت موضوع

مجالس عزاداری حسینی علیه السلام از دیرباز موردتوجه شیعیان بوده است و همواره سعی شده‌است در بدترین شرایط سیاسی نیز، پاسداشت قیام عاشورا در قالب مجالس عزاداری را داشته باشند. در این بین، نقش واعظان و خطبا در این مجالس بسیار پررنگ و تأثیرگذار بوده است. بررسی و تبیین نقش واعظان در ایجاد و گسترش مراکز درمانی در

قرن اخیر می‌تواند بیانگر کارکردهای دیگر این گونه مجالس باشد و یادآوری این ظرفیت تاریخی فرهنگی و تمدنی، می‌تواند بار دیگر احیای این امر را داشته باشد.

## پیشینه پژوهش

در مورد موضوع مقاله حاضر تاکنون تألیف مجزایی صورت نگرفته است. در واقع مباحث وقف و خدمات درمانی در اصفهان اولین مرتبه در رساله کارشناسی‌ارشد اینجانب با عنوان «بررسی روند وقف در بیمارستان‌های اصفهان از دوران قاجار تاکنون ۱۳۹۲» مورد مطالعه قرار گرفت که در نوع خود پژوهشی جدید به شمار می‌رفت. مقاله «بررسی جایگاه فرهنگ وقف در رشد بیمارستان‌سازی در تمدن اسلامی (مطالعه موردی شهر اصفهان از انقلاب مشروطه تا ۱۳۹۲ ه.ش)» اثر دیگر اینجانب تکمیل شده تحقیقات میدانی در سال ۱۳۹۵ در مجله وقف میراث جاویدان منتشر گردید. این دو پژوهش صرفاً به بیمارستان‌ها و موقوفات آن‌ها پرداخته است و زندگی واقفان و انگیزه ایشان را کمتر بیان نموده است. مقاله حاضر در ادامه سیر مطالعاتی صورت‌گرفته با تکیه بر شخصیت‌های تأثیرگذار در امر سلامت بخصوص علمای اعلام که از طریق وعظ و خطابه با عامه مردم در ارتباط بوده‌اند و توانسته‌اند اکثریت مردم را با خود در امر ایجاد و گسترش مراکز خدمات درمانی همراه نمایند تهیه و تدوین شده است. رویکرد این مقاله سیر تاریخی این‌گونه فعالیت‌های اجتماعی از دوران قاجار تاکنون بوده است. آقا نورالله نجفی به‌عنوان شخصیت علمی تراز اول اصفهان در دوران قاجار و پهلوی سرمنشأ این روش است و در ادامه آیت‌الله محمدباقر زند کرمانی در دوران پهلوی دوم و در دوران انقلاب اسلامی، آیت‌الله حاج‌آقا کمال فقیه ایمانی مورد مطالعه قرار گرفته است.

### ۱. مختصری از زندگی آیت‌الله حاج‌آقا نورالله نجفی اصفهانی

حاج‌آقا نورالله اصفهانی، فرزند محمدباقر آقا نجفی اصفهانی (متوفای ۱۳۰۱ ق) و نوه محمدتقی رازی اصفهانی، صاحب کتاب اصولی مشهور «هدایة المسترشدين» است. وی در سال ۱۲۷۸ق در اصفهان زاده شد. (نجفی، ۱۳۸۷: ۶-۹) مادرش زمزم بیگم، دختر سید صدرالدین عاملی است و چون شیخ محمد تقی نجفی و سید صدرالدین عاملی هر دو داماد شیخ بزرگ، شیخ جعفر کاشف الغطاء بودند، حاج‌آقا نورالله از طرف ژدر و مادر به این خاندان علمی می‌رسد. (کتابی، ۱۳۷۵: ۱۸۸)

حاج‌آقا نورالله، تحصیلات مقدماتی را نزد پدر گذراند و برای تکمیل تحصیلات



راهی عتبات عالیات شد، و در درس آیت الله میرزا حبیب الله رشتی و آیت الله میرزا حسن شیرازی شرکت کرد و در سال ۱۳۰۰ق پس از طی مراحل عالی دروس حوزوی به اصفهان بازگشت، و تدریس و تبلیغ احکام را آغاز کرد. (کتابی، ۱۳۷۵: ۱۸۸)

در سال ۱۳۰۷ ق به همراه برادرش آقا نجفی به مبارزه با بابی‌ها پرداخت که موجب تبعید آن دو به تهران شد. وی همچنین در جریان قیام تنباکو فعالیت داشت. حاج آقا نورالله در زمینه مسائل اقتصادی نیز بر حمایت از تولیدات داخلی و تلاش برای استقلال اقتصادی کشور تأکید می‌ورزید و در تأسیس شرکت اسلامی مشارکت مستقیم و فعال داشت. در جریان جنبش مشروطه و مهاجرت کبرا، به جمع مهاجرین و متحصنین قم پیوست و پس از پیروزی مشروطه‌خواهان، نخستین انجمن ملی را با نام «انجمن مقدس ملی اصفهان» به همراهی گروهی از علما و بزرگان، از جمله سید حسن مدرس تشکیل داد. به دنبال به توپ بستن مجلس و برچیده شدن موقت مشروطیت، «انجمن مقدس ملی اصفهان» منحل شد و از طرف شاه، اقبال الدوله کاشی به حکومت اصفهان منصوب گردید، حاج آقا نورالله و سید حسن مدرس به همراه جمعی دیگر از آزادی‌خواهان، انجمن سری تشکیل دادند و خود را برای مبارزه با استبداد آماده کردند. در سال ۱۳۲۹ق، حزب دموکرات در اصفهان در صدد ترور حاج آقا نورالله اصفهانی برآمد. او که خود را در معرض خطر می‌دید، به عتبات عالیات رفت و مراجع مشروطه‌خواه را در جریان حوادث ایران گزارد. در آستانه جنگ جهانی اول حاج آقا نورالله به اصفهان بازگشت و در پی مهاجرت اغلب وکلای مجلس و سرشناسان آزادی‌خواه تهران به اصفهان به کمک آنان شتافت و با همدستی آنان و اداره ژاندارمری به قوای متفقین اعلام جنگ داد و مراکز و مؤسسات حساس انگلیسی‌ها را در اصفهان تصرف کردند، اما با هجوم قوای روس به اصفهان به عراق پناه برد تا این‌که پس از پایان جنگ دوباره به اصفهان بازگشت. (رجبی، ۱۳۸۲: ۶۲-۶۳).

حاج آقا نورالله اصفهانی علاوه بر فعالیت‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، فعالیت‌های فرهنگی متعددی نیز انجام داد. در سال ۱۳۲۰ ق، او به منظور خنثی‌کردن تبلیغات ضداسلامی یکی از کشیش‌های اروپایی، جلسات بحث آزادی را در اصفهان دایر کرد که این جلسات به «انجمن صفاخانه» معروف شد. وی تعدادی کتابخانه، قرائت‌خانه، بیمارستان و مدرسه ساخت و برای اداره آن‌ها بخشی از اموالش را وقف کرد.

حاج آقا نورالله، یکی از واعظان معروف و آزاداندیش اصفهان به شمار می‌آمد. به گونه‌ای که روزنامه زاینده‌رود در وصف مبارزات ایشان می‌نویسد: «... اول کسی که در اصفهان

سخن آزادی بالای منبر گفت و اهالی را از حقیقت آن آگاه ساخت آن آقا بود که هر روزه به منبر تشریف برده، با زبان شیرین و بیانی دلنشین که نزدیک به فهم عامه بود، فواید آزادی را به مردم حالی کرده، طباع اهالی را بدان مشروع مقدس جالب رغبت گردیده، حتی کتابی عامیانه به اسم مقیم و مسافر که حاوی نتایج مشروطه است تصنیف کرده، مجاناً میان مردم منتشر ساخت.» (روزنامه زاینده‌رود، سال دوم، ش ۳۱، ۱۷ رمضان ۱۳۲۸)

این روحانی مبارز و خدمتگذار، در شب ۴ دی ۱۳۰۶ ش به‌طور ناگهانی درگذشت. برخی معتقدند با توجه به کسالت او، رضاشاه اعلم الدوله پزشک مخصوص خود را برای به قتل رساندن حاج آقا به قم فرستاد. اعلم الدوله نیز با تزریق آمپول هوا وی را به شهادت رساند و در نجف اشرف، در مقبره کاشف الغطاء به خاک سپرده شد. با مرگ او «هیئت مهاجرین قم» نیز از هم پاشیده شد (رجبی، ۱۳۸۲: ۶۲-۶۳).

## ۲. اقدامات حاج آقا نورالله در راستای ایجاد موقوفات خدمات درمانی

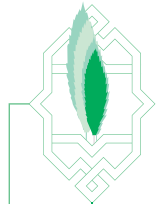
### ۲-۱. اقدامات حمایتی

در اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی، پزشکان اروپایی همراه با گروه‌های مذهبی برای ساخت بیمارستان و تبلیغ مذهبی به ایران آمدند. دکتر هورنل (Hoernele) از پزشکان مذهبی اسکاتلند در سال ۱۲۵۸ ش به ایران آمد و سازمان هیئت پزشکی (Medical Mis-son) را در ایران بنیاد نهاد و نخستین بیمارستان این سازمان در جلفای اصفهان تأسیس شد. (طباطبایی، ۱۳۹۱: ۲۷)

این بیمارستان چنانچه از مؤسسين و فعاليت‌های آن مشخص است باهدف تبليغ دين مسيح در بين مسلمانان ايجاد گرديد و مردم اصفهان نيز به دليل عدم دسترسي به خدمات درمانی ناگزير از مراجعه به این مکان بودند.

این امر بر متدینین اصفهان گران آمد به همین دلیل در جهت خنثی‌سازی تبلیغات مسیحیان و از طرفی ایجاد یک مرکز پزشکی مبتنی بر تعلیمات و اخلاقیات اسلامی، اقدام به تأسیس مریض‌خانه {بیمارستان} «اسلامی» گرفته شد. به گزارش روزنامه جهاد اکبر، بانی این مرکز درمانی محمدحسن میرزا که از طبیبان حاذق و معروف آن دوران است بوده و مکان آن نیز در محله نوبهار و در خانه شخصی خود وی بوده است. (جهاد اکبر: سال ۱۳۲۵ ه.ق: شماره ۲: صص ۴-۶)

محمدحسن میرزا، در روز چهارم جمادی‌الثانی ۱۳۲۵ در همان مکان از علما و تجار مشهور



شهر جهت مشارکت در همیاری و توسعه بیمارستان جلسه‌ای تشکیل می‌دهد و در آن جلسه کمک‌ها و موقوفات فراوانی جهت آن بیمارستان انجام می‌گیرد.

از جمله مرحوم مصلح السلطنه یکی از املاک خود را که عایدی آن سالی پنجاه تومان بود وقف کرده و مقرر کرد که فواید آن را به اسم اعانه به آن محل بپردازند. علاوه بر ایشان، حضرت ثقه الاسلام: شصت تومان، حاج آقا مجلس<sup>۱</sup>، خادم الشریعه: پنج لیر ای عثمانی، میرزا ابوالقاسم زنجانی<sup>۲</sup>؛ پانزده تومان، حاج محمد حسین کاررونی<sup>۳</sup>؛ سی تومان، حاج میرزا سید محمد: دو تومان، محمدعلی خان سرتیپ<sup>۴</sup>؛ چهار تومان، آقامیرزا جعفر: دو تومان، حاج محمد حسین ارباب: ده تومان، محمدباقر خان: چهار تومان، حاجی زین‌العابدین: پنج تومان و مقادیری که نقداً در همان جلسه پرداخت شد عبارت است از: حاجی ثقه الاسلام: پانزده تومان، حاجی ملک‌التجار: پانزده تومان، حاج آقا مجلس خادم الشریعه: یک لیرای انگلیسی، حاجی ملک‌التجار<sup>۵</sup>؛ پانزده تومان، حاجی محمدحسین کاررونی: ده تومان، حاجی محمدحسن جزل: پنج تومان، جناب مصلح السلطنه: پنج تومان، حاج محمد حسین ارباب: ده تومان، حاجی زین‌العابدین سمسار: ده تومان. (روزنامه انجمن قدس ملی اصفهان، سال اول شماره ۱۰ جمادی‌الثانی، ۱۳۲۵)

۱. وی فرزند آیه الله سید جعفر خادم الشریعه و برادر آیه الله مجاهد سید حسین خادمی می باشد. که پس از عمری خدمت در اصفهان جهت ادامه تحصیل به نجف اشرف رفتند و در همان جا وفات یافتند و در وادی السلام مدفون گشتند (مصاحبه. ش. ۳۷)
۲. وی از شاگردان آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی و حاج میرزا بدیع درب امامی به شمار می رود که در جریان مشروطه در اصفهان دوشادوش حاج آقا نورالله نجفی فعالیت داشت. و در سرانجام در سال ۱۳۶۶ ه ق در گذشت و در تکیه‌ی زنجانی تخت فولاد به خاک سپرده شد (عقیلی: ۱۳۸۵: ۵۰ - ۴۸)
۳. وی یکی از تجار خیر اصفهان است که آثار خیر فراوانی از جمله تکیه و آب انبار کاررونی واقع در تخت فولاد اصفهان از وی به جا تکیه و آب انبار کاررونی واقع در تخت فولاد اصفهان لزومی به جا مانده است. (برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به: ریاحی، محمد حسین، (۱۳۸۵) روضه رضوان، چاپ کانون/ پژوهش)
۴. وی از روزنامه نگاران مشروطه اصفهان به شمار می آید که با چاپ روزنامه فرهنگ به جنبش مشروطه کمک می کرد. از طرفی وی از طبیبان حاذق نیز به شمار می آمده است. مرحوم سرتیپ سرانجام پس از عمری مجاهدت در سال ۱۳۰۳ ه ق دار فانی را وداع گفت و پیکرش در تکیه میر فندرسکی تخت فولاد اصفهان به خاک سپرده شد (عقیلی: ۱۳۸۴: ۴۲)
۵. مرحوم ملک‌التجار از تجار معروف و نیکوکار اصفهان است انگورستان فلک که یکی از بناهای زیبای دوره‌ی قاجار در اصفهان توسط خود وی احداث و وقف روضه خوانی ابا عبدا... الحسین می باشد مدفن وی نیز در همان مکان می باشد.



کید و شیدا جانب پای ثبات و مردانگی می‌فشارند و در خدمت به ابنای جنس خویش که در حقیقت از یک جوهرند نوع هم‌تی مردانه و غیرتی جداگانه دارند؛ از آن جمله نواب والا محمدحسن میرزا که از روی پاکی نیت و درستی عقیدت و فرط درایت، به فقرا و ترفیه ضعفا و ترضیه عربا، تشفیه مرضا به تربیتی شایسته و اسبابی بایسته، مرخص‌خانه‌ای موسوم به «اسلامیه» اساس نهاده و می‌دهند و جراحات دلشان را مرحم بر شما واجب و لازم است که محض تشویق و ترویج و توسعه دین دایرة ذی‌شأن به زبانی شیوا و بیانی زیبا در محافل و مجالس و نایب مساجد ذکر نمایید و چنان‌که داند و می‌تواند مردم را به توسعه این دایرة پر فایده توصیه فرمایید و اطبا هم در تکمیل این مرحله بکوشند و چشم از فواید و محاسن این کار بزرگ بپوشند؛ شاید بعون الله مردم دیگر از شربت مرگ اجانب نخورند و بیماران داخله ما از سموم ماران جان سالم به در برند. علاج رفع احتیاج از بیگانگان است. این در راه رضای حضرت کبریا در تشفیه قلوب مرضی همین». اقل خدام شریعت، حاجی شیخ نورالله بن محمدباقر نجفی (روزنامه جهاد اکبر، ربیع‌الثانی سال ۱۳۲۵ ق ص ۸)

## ۲-۲. اقدام به تأسیس بیمارستان خورشید (نور)

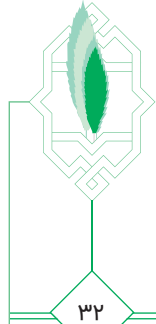
	
<p>تصویری ورودی بیمارستان خورشید</p>	<p>تصویر آیت‌الله آقا نورالله نجفی اصفهانی</p>

از دیگر بیمارستان‌هایی که توسط علما و خیرین مسلمان در دوران قاجاریه در راستای مبارزه با تبلیغات بیمارستان مسیحیان در اصفهان ساخته شد بیمارستان خورشید بود (میرزایی؛ ۱۳۸۱: ۱۰۰؛ مصاحبه با دکتر ابراهیم اسفندیاری) در مورد چگونگی تأسیس بیمارستان خورشید گفته شده است، که عده‌ای از مردم و پزشکان خدمت آیه... حاج آقا نور... نجفی رسیدند و از نبود بیمارستان اسلامی مجهز برای مداوای مردم شکایت کردند وی نیز این خواسته مردم را اجابت کرد (مصاحبه با حجه الإسلام شیخ هادی نجفی) و قطعه زمینی را که ظاهراً باغ آلبالو بوده و وصل به کوچه «پشت مطبخ» بود خریداری و با کمک چند نفر از خیرین اصفهان با ساختن چند اطاق بنای اول شفاخانه خورشید (بیمارستان کحالی و مقاربتی و کحالی و زهروی) را پایه گذاری کردند (نفیسی: ۱۳۵۴: ۵۵۲)

شاید وجه تسمیه این بیمارستان به خورشید از آن جهت باشد که در زمان پایتختی اصفهان یعنی دوران حکومت صفویه در حوالی «باغ آلبالو» که بعدها بیمارستان خورشید شد باغ یا عمارتی باین نام وجود داشته است و یا آنکه به مناسبت نام بانی او «حاجی آقا نور الله» خورشید نامیده شده است. در هر صورت بیمارستان خورشید ساخته شد و در اختیار بهداری وقت بود و خواه‌ناخواه رئیس بهداری وقت اداره امور بیمارستان را نیز به‌عهده داشت.

پس از چندی اداره این بیمارستان که جزو موقوفه مرحوم حاجی آقا نور الله بود و از محل درآمد موقوفات آن اداره می‌گشت به بلدیّه (شهرداری) اصفهان منتقل گشت و در سال ۱۳۱۰ و در زمان ریاست میرزا حسین خان جلائی ثبت آن بنام بلدیّه اصفهان انجام شد و از تاریخ ۱۳۱۰/۹/۲۶ تا تیرماه ۱۳۱۰ آقای دکتر عیسی قلی بموجب ابلاغی که از طرف حاکم اصفهان (استاندار) فتح الله جلائی صادر گردید به سمت مدیر بیمارستان خورشید تعیین شد. از دیگر پزشکانی که ریاست این بیمارستان را در بین سال‌های ۱۳۱۰ ش تا ۱۳۲۵ برعهده داشتند می‌توان دکتر میرعلائی، دکتر عماد حکمت، دکتر آذرنوش، دکتر حسین قلی اوژند، دکتر مسیح و دکتر مرتضی حکمی اشاره کرد (همان: ۵۵۳)

این بیمارستان در دوره‌های بعد تحت نظارت و سرپرستی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان قرار گرفت. مساحت این مرکز در آن زمان در حدود ۱۲۰۰۰ متر مربع با زیر بنای ۹۶۰۰ متر مربع بوده است که در حال حاضر با ۱۵۱۸۸ مترمربع زیر بنا و با نام نور و حضرت علی اصغر مشغول فعالیت می‌باشد. در سال ۱۳۴۲ ش بیمارستان خورشید دارای بخش‌های جراحی گوش و حلق و بینی، اطفال، خون، عفونی، داخلی، قلب و زنان بوده است که با



توسعه بیمارستان‌های کاشانی و امین برخی از این تخصص‌ها در این بیمارستان حذف گردید. در سال ۱۳۶۱ ش دبیرخانه دانشگاه به بیمارستان کودکان به نام حضرت علی اصغر علیه السلام اختصاص یافت که پس از مدت شش ماه به بیمارستان خورشید افزوده شد و با تعدادی از بخش‌های بیمارستان خورشید نظیر دیالیز، کتابخانه، پوست، اعصاب، جانپازان و بیماران شیمیایی مشغول فعالیت و بهره برداری گردید. در سال ۱۳۷۹ ش نام بیمارستان خورشید به بیمارستان نور تغییر یافت. در حال حاضر مراکز آموزشی درمانی نور و حضرت علی اصغر علیه السلام به عنوان یک بیمارستان وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان دارای واحدهای کمکی با زیربنای ۸۵۰ متر مربع، بخش‌های درمانی و بستری با زیربنای ۱۱۰۶۰ متر مربع، بخش‌های آموزشی با زیربنای ۱۰۰۷۵ متر مربع و بخش‌های اداری با زیربنای ۹۸۸ متر مربع می‌باشد. بخش‌های فعال بیمارستان در حال حاضر شامل اورژانس داخلی، داخلی زنان و مردان، روانپزشکی زنان و مردان، قلب، مسمومین، ICU مسمومین، ارولوژی، سی سی یو، سی سی یو اورژانس، همودیالیز، سنگ شکن، اتاق عمل، پیوند، نفرولوژی، آنژیوگرافی، رادیولوژی، آزمایشگاه، آزمایشگاه پیوند، تست ورزش، درمانگاه‌های پوست، ارولوژی، غدد، ریه، روانپزشکی، قلب، گفتار درمانی، مشاوره و تغذیه و .... است. (<http://nour.mui.ac.ir/present/history.html>)

### ۲-۲-۱. موقوفه بیمارستان خورشید

آقای ابوتراب نفیسی در مقاله ای تحت عنوان تاریخچه بیمارستان خورشید اشاره دارند که این بیمارستان از محل در آمد موقوفات قریه خولنجان از توابع لنجان از املاک موقوفه حاج آقا نورالله نجفی اداره می‌شده است (نفیسی: ۵۵۴:۱۳۵۴) در کتاب اسناد موقوفات اصفهان ج ۶، موقوفه‌ای از حاج آقا نورالله بیان شده که صحت این مدعا را تأیید می‌کند، «... وقف مؤبد فرمودند تمامت چهار دانگ مشاعی ملکی و متصرفی خود از کل شش دانگ قریه خولنجان من قراء کرکن لنجان من بلوکات دارالسلطنه اصفهان را به ضمیمه کل شش دانگ قریه سمسان من بلوک مسطوره را که هر یک در محل وقوع لغایه الشهره غنیه از ذکر حد و وصف است با کافه ملحقات شرعیة هر یک از مزارع و مداخل و شروب و مشارب و مجاری المیاه و انهار و اراضی و اشجار و املاک و کشتخوانات و مزارع و باغات و قلعه و عمارات و مضافات و کلمت يتعلق بهما شرعاً بر اعلاء کلمة اسلام و تقویت دین مبین و تضعیف کفار از قبیل بعث دعوات اسلامیه اگر ممکن شود و بناء مستشفيات و دارالمرضی

یا بناء و تعمیر مساجد و مدارس و طرق مسلمین و امثالها که اسباب اعلاء کلمة اسلام و تأیید و تقویت مسلمین و دین مبین بوده باشد به هر قسم و به هر شکل که متولی و ناظر، ارجح شرعی داند» (اشکوری، ۱۳۸۸: ج ۶: ۱۱۳)

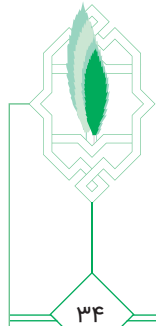
### ۳. مختصری از زندگی‌نامه آیت الله محمد باقر زند کرمانی

آیت الله محمدباقر زند کرمانی فقیه، محقق، مجتهد، خطیب و نویسنده ایرانی به سال ۱۳۱۲ قمری در کرمان چشم به جهان گشود او فرزند حاج آقا رضا از اهالی کرمان و از احفاد صادق خان برادر کریم خان زند سرسلسله زندیه به شمار می‌رفت. پدرش ملاک بود و در وبای سال ۱۳۲۰ قمری درگذشت. (زندکرمانی، ۱۳۳۱: ۸۲)

وی تحصیلات ابتدایی را در مکتب خانه می‌آموخت که مشروطیت به پیروزی رسید و مکتب‌های معتبر به مدارس ابتدایی تبدیل شد. وی در مدرسه علمیه که بعدها به نام سعادت نام گذاری شد، و به مدیریت شیخ احمد بهمنیار (۱۲۶۱ تا ۱۳۳۴) استاد فقیه دانشگاه تهران اداره می‌شد، تحصیلات ابتدایی را به پایان رساند. علوم دینی را نیز در محضر حاج آقا جواد کرمانی برادر استاد بهمنیار پی گرفت. آن‌گاه وارد مدرسه ملی با مدیریت میرزا شهاب الدین کرمانی شد، و مقدمات علوم حوزوی را نیز نزد مدیر مدرسه فرا گرفت و پس از فراغ از مدرسه ملی، برای فراگرفتن زبان و علوم روز در مدرسه انگلیسی‌ها نام‌نویسی کرد. (زاهد نجفی، ۱۳۹۱: ۴۱۳)

در همین دوره بود که حس کاوش مذاهب در وجودش جوشید. با دانشمندی یهودی به نام ملا یعقوب تماس گرفت و درباره اعتبار تورات از وی پرس و جو کرد. مدتی نزد وی با بعضی از مراسم یهود آشنایی پیدا کرد و تفسیر تورات را فراگرفت. سپس تحقیقاتش را با پرسش‌هایی از ارباب کیخسرو شاهرخ که بعدها نماینده زرتشتی‌های کرمان و یزد شد کامل کرد. همچنین وی از برهن مروارید، تاجری که در سرای هنود کرمان تجارت خانه مفصلی داشت، درباره مذهب هنود آگاهی‌هایی به دست آورد. (مصاحبه با آقای نادرقلی نادری رارانی و مرحوم آقای کارون پور)

زند کرمانی سپس برای آموختن فقه استدلالی به اصفهان رفت، و در درس فقه آیت الله محمدحسین فشارکی و درس اصول آیت‌الله محمدصادق آل صدر و آیت‌الله سید علی نجف‌آبادی حاضر شد. طولی نکشید که به نجف مشرف شد، ولی به سفارش آیت‌الله العظمی سید ابوالحسن اصفهانی به شهر قم هجرت کرد و در کنار امام خمینی هفت سال در محضر آیت الله شیخ عبدالکریم حایری به تحصیل پرداخت. (مصاحبه با حجه‌الاسلام محمد زاهد نجفی) به‌گونه‌ای که از ایشان تأثیر بسیار پذیرفت چنان‌که بعدها گفت: اگر حائری را ندیده بودم یک کافر استدلالی می‌شدم. (جعفریان، ۱۳۹۰: سخنرانی)



آیت الله حائری وی را به تألیف رساله‌ای در مسأله صلح برای فرار از دین تشویق کرد، و چون مطبوع نظرش افتاد، وی را واجد درجه اجتهاد دانست. این سومین اجازه اجتهاد زندگرمانی پس از اجازات آیت‌الله فشارکی و آقا سید ابوالحسن اصفهانی بود.

آیت‌الله زند پس از این، به دلیل مجالست با شیخ محمد حسین فشارکی در محله طوقچی اصفهان رحل اقامت گزید و با دختر شیخ محمد جعفر فشارکی ازدواج نمود و بارها روی منبر گفته بود که چون مردم اصفهان را باهوش‌تر و شریف‌تر از دیگر مناطق دیدم دوست داشتم باقی عمرم را در بین ایشان باشم (طلایی، ۱۳۷۸: ۲).

آیت‌الله زند کرمانی علاوه بر فعالیت‌های سیاسی، از واعظان معروف اصفهان به‌شمار می‌رود که به خدمات عام المنفعه و مقابله با تحریفات و خرافات و جذب نیروهای خدمت‌گذار روی آورد و حوزه علمیه ذوالفقار را احداث و بیمارستان عسکریه را پایه‌گذاری کرد و با اقامه جماعت در مسجد جامع اصفهان، رونقی دوباره به این مسجد بخشید. (مصاحبه با دکتر رسول جعفریان)

هنگامی که بیماری سختی بر او چیره شد در مجلسی چنین داد سخن داد: امشب می‌خواهم مصیبت خود شما را برای خودتان بخوانم تا شما به حال خودتان گریه کنید؛ امام حسین نیازی به گریه شما ندارد. آن گاه بسته‌های دارو را به مردم نشان داد و گفت: مصیبت شما این است که اگر این دارو از کشورهای بیگانه و استعمارگر که احتمالاً دشمن شما هستند به کشور ما نرسد، روحانی شهر شما خواهد مرد. من مریض هستم و فقط به این داروها می‌توانم زنده بمانم. وی خود در علم طب سر رشته داشت و به کرات دیده شد که پس از سخنرانی، در همان مجلس به مداوای بیماران می‌پرداخت (مصاحبه با آقای ذره بینی) و کتابخانه‌ای غنی از کتب طبی داشتند که کمی قبل از فوتشان به کتابخانه آستان قدس رضوی اهدا کردند. (مصاحبه با آقای مقدس)

آیت‌الله زند کرمانی برای عمل جراحی به هامبورگ آلمان سفر کرد، سفری که به ملکوت انجامید و در جمادی الثانی سال ۱۳۸۹ قمری برابر با نوزدهم شهریور ۱۳۴۸ شمسی در هفتاد و هفت سالگی در هامبورگ دیده از جهان فروبست. پیکر پاک او را به اصفهان آوردند و در تخت پولاد به خاک سپردند!

### ۳-۱. احداث بیمارستان عسگریه اصفهان

۱. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به: فطرت بیدار زمان نوشته آقای زاهد نجفی

با پیگیری‌های آیت‌الله محمد باقر زند کرمانی و اهداء زمین توسط آقای حاج عباس ستاری، در سال ۱۳۴۵ شمسی، درمانگاه عسگریه که مدتی توسط انجمن پزشکان اسلامی به صورت سیار تشکیل شده بود به صورت ثابت در این مکان به صورت وقف عام شروع به فعالیت کرد. (مصاحبه با آقای دکتر اسفندیاری؛ سجادی، ۱۳۹۳: ۶۹).

آیت الله زند کرمانی برای این که بتواند مردم را تشویق به این کار خیر ترغیب کند پس از برگزاری نماز پرشور عید فطر در مصلاهی اصفهان پیاده از آن‌جا به طرف خیابان سروش حرکت می‌کنند و به همراه خیل عظیم جمعیت کلنگ تأسیس این درمانگاه را به زمین می‌زنند. پیگیری‌های ایشان باعث شد که با کمک خیرین در مکان فعلی بیمارستان زایشگاهی به نام عسگریه تأسیس شود (مصاحبه با آقای دکتر عقدکی رئیس وقت بیمارستان عسگریه)



نماز عید فطر به امامت آیت‌الله زند کرمانی و حرکت ایشان از مصلاهی اصفهان به همراه مردم به سمت محل احداث بیمارستان عسگریه و کلنگ زنی احداث بیمارستان



در آن موقع چون تنها زایشگاه در اصفهان در بیمارستان عیسی بن مریم قرار داشت، این موضوع باعث شده بود که ایشان همچنین به فکر تأسیس زایشگاهی در کنار این بیمارستان به نام زایشگاه حضرت نرجس که توسط پزشکان ایرانی مسلمان اداره شود بیفتد. نامه‌های از ایشان موجود است که حتی در زمانی که برای درمان به آلمان مسافرت کرده بودند نگران وضعیت مرکز بودند و در نامه آخری که قبل از رفتن به اتاق عمل برای جراحی - که متأسفانه در همان عمل جراحی هم جان سپردند- نیز باز ایشان تأکید به ساخت و تجهیز این مرکز داشتند. این توصیه ایشان چند سال بعد از رحلتشان جامه عمل می‌پوشد و سرانجام در سال ۱۳۵۳ ش زایشگاه حضرت نرجس نیز شروع به فعالیت می‌کند. (همان). وی نه تنها تا دم مرگ به فکر تجهیز این بیمارستان بودند بلکه وصیت کرده بودند که بر روی قبرش مقبره نساژند و اگر کسی می‌خواهد کاری بکند برای بیمارستان عسگریه هزینه کند (مصاحبه با آقای مقدس)

در سال ۱۳۵۵ ش در زمان مدیریت دکتر نوری و به همت هیئت امنای وقت، سه هزار متر زمین‌های اطراف بیمارستان با همت خیرین خریداری شد و به مکان قبلی الحاق گردید. در حال حاضر این بیمارستان حدود ۱۰هزار مترمربع زمین و ۱۷هزارمترمربع زیربنا مشغول به فعالیت است. از جمله خدماتی که این مرکز به اقشار مختلف جامعه ارائه می‌دهد می‌توان به واحدهایی چون جراحی عمومی، ارتوپدی، داخلی و اطفال، سی سی یو، نوزادان و درمانگاه‌های عمومی، تخصصی، آزمایشگاه، رادیولوژی، فیزیوتراپی، سونوگرافی و سایر خدمات پزشکی اشاره کرد. (مصاحبه با دکتر موحدی عطار)

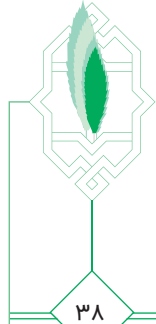
مرحوم آیت‌الله سید حسن امامی از جمله افرادی بود که در راستای اهداف این بیمارستان به عنوان رییس هیات امنای آنجا خدمات بسیاری انجام می‌داد از اعضای دیگری که در این مرکز مشغول فعالیت بودند، می‌توان از آقایان دکتر علی موحدین، دکتر عباسعلی موحدیان، حاج اقا حسن شاه ناصر، مهندس حاج رسولی‌ها، حاج مرتضی بهبهانی، دکتر شاه ناصر، آقای دکتر مجید برکتین نام برد.

#### ۴. مختصری از زندگی آیت الله حاج آقا کمال فقیه ایمانی<sup>۱</sup>

آیت‌الله حاج آقا کمال فقیه ایمانی در سال ۱۳۱۳ هـ. ش برابر با ۱۳۵۳ق در خانواده‌ای، اهل علم و فضیلت در اصفهان متولد شد. پدرش سیدمصطفی از مجتهدان عصر خود در اصفهان بود. سیدکمال تحصیلات خود را از مکتب آغاز نمود و در نخستین گام‌های تحصیل،

۱. مصاحبه نگارنده با ایشان سالیانی قبل از رحلت ایشان صورت گرفت. خدایش بیامرز.

قرآن را آموخت. وی پس از پایان دوره ابتدایی در ۱۵ سالگی وارد حوزه علمیه اصفهان گردید و بخشی از مقدمات علوم دینی را نزد آقایان شیخ محمدحسن نجف آبادی و عباس علی ادیب فرا گرفت. سپس رهسپار حوزه علمیه قم شد. وی پس از ورود به قم در مدرسه‌های گوناگونی چون، حجتیه، خان، فیضیه و دارالشفاء به تحصیل پرداخت و از محضر بزرگانی حضرات آیات: نوری همدانی، شیخ عبدالجواد همدانی، محمد مجاهدی تبریزی، سید محمدباقر سلطانی طباطبایی و میرزا علی مشکینی استفاده کرد. وی پس از گذراندن سطح، به فرا گرفتن درس خارج رو آورد و از محضر بزرگانی حضرات آیات: سید محمد محقق داماد، سیدحسین طباطبایی بروجردی، امام خمینی، سید محمدرضا گلپایگانی بهره‌ها برد. آیت‌الله فقیه ایمانی ضمن تحصیل به تبلیغ و ارشاد مردم نیز اشتغال داشت. وی برای تبلیغ، روستاهای دورافتاده را برگزید و برای خدمت به اسلام و مسلمین راهی سفر گردید. آیت‌الله فقیه ایمانی در سال ۱۳۴۰ هـ. ش پس از شنیدن خبر درگذشت پدرش، به اصفهان بازگشت و به درخواست مردم به جانشینی پدر در مسجدی که آن مرحوم نماز اقامه می‌کرد رفت و در کنار پاسخ‌گویی به مسائل شرعی به تدریس مشغول شد. وی از آغاز قیام امام خمینی علیه رژیم پهلوی به فعالیت‌های انقلابی مشغول گردید. وی همگام و همراه حرکت‌های انقلابی امام و مردم بود. از این رو، دستگیر و زندانی شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سیدکمال نیاز جامعه متحول و مذهبی ایران و جوانان را به آموزه‌های دینی دریافت. به این ترتیب، حرکت فرهنگی جدیدی را پایه‌گذاری نمود تا فرهنگ اسلامی در دل جوانان شکوفا گردد. با این اندیشه وی با همت و تلاش «کتابخانه امیرالمومنین علیه السلام» را تأسیس کرد. آیت‌الله فقیه ایمانی، از بدو ورود به اصفهان، در کنار تدریس، به فکر فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی نیز بود. وی بیش از ده مسجد در اصفهان و روستاها و شهرهای کوچک تأسیس نمود و پس از آن به فکر تأسیس مدارس افتاد. وی با کمک و حمایت خیرین توفیق یافت به یاری دانش آموزان کم بضاعت بشتابد. سپس به تأسیس مدارس علمیه اقدام کرد و چند مدرسه با نام دارالحکمه و باقرالعلوم تأسیس نمود. فعالیت‌های فرهنگی آیت‌الله فقیه ایمانی به ایران محدود نمی‌شد. به برکت انقلاب، فعالیت‌های وی گسترش یافت و برای سفرهای تبلیغی و گسترش آموزه‌های اسلامی به کشورهای اتریش، هلند، بلژیک، بوسنی، لبنان، کویت، عراق، هند و پاکستان سفر کرد. از دیگر فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی آیت‌الله فقیه ایمانی می‌توان به تأسیس بیمارستان امام حسین علیه السلام و مرکز تخصصی بیماری‌های



عفونی، بیمارستان سوانح و سوختگی امام موسی کاظم علیه السلام، بیمارستان زنان و زایمان حضرت زهرا (س)، درمانگاه شهداء، مدرسه حجتیه مشهد، تأسیس صندوق جهیزیه، صندوق قرض الحسنه، ساخت واحدهای مسکونی برای طلاب، تأسیس زائر سرا در مشهد مقدس و ترجمه تفسیرنمونه به زبان انگلیسی و ارسال آن به کشورهای انگلیسی زبان و ... اشاره کرد. (مصاحبه با مرحوم آیت الله حاج آقا کمال فقیه ایمانی؛ سیمای دانشگاه: ۴۹: ۱۳۹۱-۴۸).

سرانجام مؤسس برجسته خیریه‌های درمانی و فرهنگی اصفهان، بعد بستری در بیمارستان عسگریه اصفهان به دلیل بیماری‌های زمینه‌ای ریوی و کلیوی، در غروب روز جمعه ۲۹ مرداد ۱۴۰۰ دارفانی را وداع گفت و پیکر مطهرش در حیات کتابخانه امیرالمؤمنین اصفهان به خاک سپرده شد.

#### ۴-۱. بیمارستان امام موسی کاظم ((سوانح سوختگی))

با توجه به فقدان مرکزی مخصوص برای بیماران سوانح سوختگی مرکز آموزشی درمانی سوانح سوختگی امام موسی کاظم علیه السلام در زمینی اهدایی بابت ثلث<sup>۱</sup> مرحوم حاج میرزا حسین چرمی (صرامی) و با همت روحانی گرانقدر حضرت حجت الاسلام والمسلمین حاج آقا کمال فقیه ایمانی از طریق کمک‌های مردمی طی سالهای ۱۳۶۲ ش تا ۱۳۶۸ ش ساخته و پس از تکمیل، در اختیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان قرارگرفت و در سال ۱۳۶۹ راه‌اندازی گردید. (مصاحبه با دکتر ابراهیم اسفندیاری) از جمله کمک‌های مردمی که برای ساخت این بیمارستان انجام شد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد

اهداء ۲۰۰۰ متر مربع زمین توسط آقای علی ناقه

اهداء ۵۰۰ متر مربع زمین توسط آقایان مهدی و حاج حسن آقا کیانی

اهداء ۱۴۰۰۰ مترمربع زمین توسط هیئت امنای در سال ۷۲ (میرزایی: ۱۳۸۱: ۱۰۷)

این بیمارستان در شمال شهر اصفهان واقع در بخش ۵ (خیابان کاوه) در زمینی به مساحت ۶۰۰۰ مترمربع و زیربنای ۸۶۰۸ مترمربع احداث گردید. در سال ۱۳۸۲ ش با همکاری شهرداری منطقه ۸ و همت نیکوکار محترم حاج محمود صرامی زمینی به مساحت تقریبی ۲۷۰۰ متر مربع و در سال ۱۳۸۶ ش زمینی به مساحت ۳۰۰ متر مربع توسط خیر نیکوکار زهرا رهگذر به یاد زنده یاد حاج جواد علایی به مرکز واگذار گردید که جهت توسعه فضای فیزیکی و احداث مجموعه درمانگاه‌های تخصصی و فوق تخصصی، مرکز کشت و بانک

۱. بنا بر فقه اسلامی، هر فرد مسلمان هنگام فوت می‌تواند درباره ثلث اموالش وصیت کند که به موارد خاص اختصاص یابد.

پوست، پارکینگ، سالن اجتماعات و ... در نظر گرفته شده است.

این مرکز دارای ۶ بخش سوختگی اطفال، سوختگی مردان، سوختگی زنان، بخش جراحی پلاستیک، ترمیمی و زیبایی و B ICU و B ICU۲ می‌باشد.

قابل ذکر است بخش B ICU به همت مسئولین در آبانماه سال ۱۳۸۵ همزمان با ولادت حضرت امام رضا علیه السلام و B ICU۲ از ابتدای سال ۱۳۸۷ افتتاح گردید. (سیمای دانشگاه: ۱۳۹۱: ۱۰۲)

این بیمارستان به عنوان یک مرکز آموزشی- درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان است که به لحاظ تخصصی و منحصر بفرد بودن امکانات و کادر پرسنلی، پذیرای بیماران از استان‌های مختلف کشور می‌باشد. این مرکز با دارا بودن اساتید هیئت علمی، پزشکان متخصص و کادر مجرب پرستاری و پیراپزشکی در جهت آموزش رشته‌های پزشکی، پرستاری، مدارک پزشکی، فیزیوتراپی و ... فعالیت دارد. در این مرکز، درمان بیماران سوختگی و عوارض پس از آن حتی بعد از گذشت مدت‌های طولانی صورت می‌گیرد.

درمانگاه و اورژانس بیمارستان در کلیه ساعات شبانه روز و درمانگاه فوق تخصصی مرکز با بکارگیری جراحان ترمیمی و پلاستیک همه روزه در ساعات اداری آماده سرویس‌دهی به بیماران می‌باشد. این مرکز درمانی بطور اختصاصی جهت درمان جراحتهای ناشی از سوختگی و ترمیم و زیبایی تأسیس گردیده است و کلیه امکانات و تجهیزات و ساختمان فیزیکی بیمارستان جهت خدمت رسانی به بیماران فوق آماده گردیده است. (سیمای دانشگاه، ۱۳۹۱: ۶۹)

#### ۴-۲. بیمارستان فوق تخصصی کودکان امام حسین ۷

قطعه زمینی به مساحت ۸۱۰۰ متر مربع که توسط مرحوم مصطفی سخاوت به حجه‌الاسلام فقیه ایمانی واگذار شده بود توسط ایشان جهت احداث بیمارستان فوق تخصصی کودکان امام حسین علیه السلام اختصاص می‌یابد و در سال ۱۳۶۸ ش توسط ایشان به دانشگاه علوم پزشکی اهدا گردید و ساخت آن با کمک‌های مردمی که آقای فقیه ایمانی از نام بردن آن‌ها خودداری کردند تا سال ۱۳۹۰ ش ادامه یافت. در آغاز این سال (۱۳۹۰) دانشگاه علوم پزشکی مأموریت جدید این مرکز را مرکز آموزشی درمانی کودکان حضرت امام حسین علیه السلام اعلام نموده و تجهیز و راه اندازی با این رسالت ادامه یافت. (مصاحبه. ش. ۳۱؛) این بیمارستان با زیربنایی معادل ۱۳۰۰۰ مترمربع در ۴ طبقه، دارای ۱۶۰ تخت و با هزینه‌ای بالغ بر ۱۷۰ میلیارد ریال احداث و تجهیز گردید و در تاریخ ۱۳۹۱/۹/۱۹ با حضور وزیر محترم بهداشت و درمان سرکار خانم دکتر وحیدی دستجردی رسماً افتتاح



و به بهره‌برداری رسید و هم اکنون به عنوان یکی از بیمارستان‌های تخصصی کودکان با پزشکان متخصص و کادر پزشکی کارآمد فعالیت می‌کند.



مراسم افتتاح بیمارستان تخصصی کودکان امام حسین به دست سرکار خانم دکتر دستجردی در تاریخ ۱۳۹۱/۹/۱۶

آیت الله حاج آقا کمال فقیه ایمانی (ره)

مرکز آموزشی درمانی کودکان حضرت امام حسین علیه السلام از جنبه آموزشی و درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان می‌باشد و رئیس بیمارستان توسط رئیس دانشگاه منصوب می‌گردد ولی در تشکیلات اداری و مالی مستقل می‌باشد.

### ۴-۳. بیمارستان حضرت زهرا (س) زینبیه

این بیمارستان نیز از دیگر مراکزی به شمار می‌رود که توسط خیرین احداث شده است. به کوشش آیت‌الله فقیه ایمانی زمین این بیمارستان توسط افراد خیر در اختیار ایشان قرار گرفت و ایشان نیز با مشارکت دیگر نیکوکاران آن را تکمیل و سپس به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان واگذار کردند. (مصاحبه.ش.۳) این بیمارستان در دیماه ۱۳۸۵ از طرف دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به شرکت درمان صنعت سپاهان واگذار شد و توسط این شرکت تکمیل و تجدید بنا گردید. بخش‌های این بیمارستان عبارتند از: جراحی، اتاق عمل، اورژانس، جراحی چشم، نوزادان، زنان و مامایی، زایشگاه، رادیولوژی، سی تی اسکن و بخش آزمایشگاه. (مصاحبه با مرحوم دکتر سید سعید الدین سجادی جزی).

بیمارستان حضرت زهرا (سلام الله علی‌ها) زینبیه به‌عنوان یک بیمارستان جنرال، اولین بیمارستانی است که مدیریت آن توسط دانشگاه علوم پزشکی استان اصفهان به بخش

خصوصی واگذار شده است. این بیمارستان، مأموریت دارد با رویکرد عدالت محوری و مشتری مداری به حفظ و ارتقای سلامت و کاهش بار بیماری در منطقه محروم شهر اصفهان اقدام نماید و از انطباق خدمات با استانداردها و تضمین ایمنی، کیفیت، کمیت و هزینه مناسب خدمات سلامت با استفاده از نیروهای مجرب، متخصص و با انگیزه اطمینان حاصل نماید.



## نتیجه‌گیری

وعظ و خطابه بخصوص در مراسمات مذهبی که کانون آن عزاداری امام حسین علیه السلام می‌باشد، حلقه اتصال روحانیون با احاد جامعه است به‌گونه‌ای که اکثر فعالیت‌های سیاسی اجتماعی و فرهنگی که علما و روحانیون آغازگر آن بوده‌اند ریشه در این گونه مجالس داشته است. از دیرباز تاکنون این مجالس پیوند دهنده مردم با روحانیت بوده و برکت نام و ذکر امام حسین علیه السلام باعث گردید که این اجتماعات به سوی تمدن‌سازی چه از لحاظ سیاسی و چه از لحاظ فرهنگی سوق یابد.

از جمله اقدامات فرهنگی، اجتماعی در طول قرن اخیر، ایجاد موقوفات و درمانگاه و بیمارستان‌های موقوفه، برای خدمات رسانی به جوامع شیعی بوده است. چنانچه با رشد علم و تکنولوژی، این مسیر همچنان پویا بوده و همت علما و واقفین باعث گردید که بسیاری از مراکز خدمات درمانی در شهر اصفهان توسط ایشان پایه‌گذاری شود و این روند همچنان ادامه دارد.

مقاله پیش رو در صدد برآمد با توجه به شرایط سیاسی اجتماعی قرن حاضر، فعالیت واعظان و روحانیت را در این روند تاریخی مورد پژوهش قرار دهد. از نتایج این نوشتار موارد زیر قابل بیان است.

۱. ایجاد مراکز خدمات درمانی کانونی برای تبلیغ مذهب در ایران بوده است، چنانچه هنگامی که آرامنه قصد تبلیغ دین خود در بین مردم اصفهان را دارند، با تأسیس مرکز درمانی عیسوی به این امر مبادرت می‌ورزند. بینش سیاسی اجتماعی خیرین و علمای شهر باعث شد که در مقابل این حرکت به ظاهر خیرخواهانه، اقدامی عاجل صورت گیرد و مریض‌خانه اسلامی احداث شود تا نه تنها مردم از مراجعه به مرکز عیسوی خودداری کنند، بلکه با ایجاد موقوفات برای این مرکز سعی در تسهیل امر درمان جامعه شیعی شوند.

۲. بررسی این سیر تاریخی نشان داد حکومت‌های مختلف با احداث این گونه مراکز خدمات درمانی مخالفتی نداشته‌اند و شاید بتوان این‌گونه بیان کرد که حکومت‌های پهلوی و قاجار بیشتر تمایل داشتند سمت و سوی مجالس وعظ و خطابه به سوی اصلاح امور اجتماعی برود تا آن‌که وعاظ و روحانیون وارد مباحث سیاسی شوند و علیه ایشان سخن بگویند. هر چند این موضوع قابل تحقیق است.

۳. واعظانی که از جنبه سیاسی و علمی، به خصوص مطلع بودن از اوضاع سیاسی داخلی و خارجی و همچنین اشراف نسبتاً کامل به مباحث علمی جهان، اهتمام بیشتری نسبت به ایجاد و احداث مراکز خدمات درمانی داشته‌اند به‌گونه‌ای که هم آیت‌الله محمد باقر زند کرمانی و هم آیت‌الله حاج‌آقا کمال فقیه ایمانی ارتباط خوبی با مراکز علمی جهان دارند و همین امر باعث می‌شود همت مضاعفی جهت اصلاح امور مردم داشته باشند.

۴. یکی از راه‌های تقویت ایجاد موقوفات سلامت و احداث مراکز خدمات درمانی، احیای نقش وعاظ در مجالس حسینی است. به‌نظر می‌رسد امروزه با کم‌رنگ شدن نقش وعظ و خطابه در مجالس مذهبی بخصوص مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام ارتباط آحاد مردم با وعاظ کمتر شده و بالطبع کم‌رنگ‌تر شدن این‌گونه فعالیت‌ها هستیم.



## کتابنامه

- اشکوری، صادق حسینی (۱۳۸۸). *اسناد موقوفات اصفهان*. تهران: مجمع ذخائر اسلامی
- جعفریان، رسول (۱۳۹۱). پیرامون شخصیت آیت الله زند کرمانی؛ سخنرانی در سال ۱۳۹۰ در مجموعه فرهنگی مذهبی تخت فولاد اصفهان.
- رجبی، محمدحسن (۱۳۸۲). *علمای مجاهد*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- ریاحی، محمد حسین (۱۳۸۵). *روضه رضوان*. اصفهان: چاپ کانون پژوهش.
- زاهد نجفی، محمد رضا (۱۳۸۲). *فطرت بیدار زمان*. شرح حال و اندیشه‌های مرحوم آیت الله شیخ محمد باقر زند کرمانی، تهران: عطر عترة.
- زاهد نجفی، محمد رضا (۱۳۹۱). «زند کرمانی، محمد باقر»، *دانشنامه تخت فولاد اصفهان*. ج ۲، زیر نظر دکتر اصغر منتظر القائم؛ اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
- زند کرمانی، محمد باقر (۱۳۳۱). *تاریخ مختصر نفت*. اصفهان: بی‌جا.
- سجادی جزئی، سید احمد (۱۳۹۳). «آثار اجتماعی وقف اسلامی در ایران (قسمت سوم)»، *وقف میراث جاویدان*. سال بیست و دوم، پاییز ۱۳۹۳.
- طباطبایی، سید مصطفی (۱۳۹۱). *بررسی روند وقف در بیمارستان‌های اصفهان از انقلاب مشروطه تاکنون*؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه ایران‌شناسی و تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.
- طباطبایی، سید مصطفی و سمانه ججاریور خلیج (۱۳۹۵). «بررسی جایگاه فرهنگ وقف در رشد بیمارستان سازی در تمدن اسلامی (مطالعه موردی شهر اصفهان از انقلاب مشروطه تا ۱۳۹۲ ش.ه)»؛ *مجله وقف میراث جاویدان*. سال بیست و چهارم، شماره ۹۴، پاییز ۱۳۹۵.
- طلایی، رضا (۱۳۷۸). *یادمان آیت الله شیخ محمد باقر زند کرمانی*. اصفهان: بی‌جا.
- عقیلی، سید احمد (۱۳۸۵). *تخت فولاد اصفهان*. اصفهان، کانون پژوهش.
- ----- (۱۳۸۴). *مشروطه خواهان مدفون در تخت فولاد*. اصفهان: شهرداری اصفهان.
- کتابی، سید محمد باقر (۱۳۷۵). *رجال اصفهان (در علم و عرفان و ادب و هنر)*. اصفهان: انتشارات گل‌ها.
- میرزایی، غلامحسین و مزگان اکبر زاده (۱۳۸۱). *حدیث مهربانی زندگی نامه و فالیت‌های خیرین بهداشتی درمانی استان اصفهان*. اصفهان: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی.
- نجفی، موسی (۱۳۷۸). *اندیشه سیاسی و تاریخ نهضت حاج آقا نورالله اصفهانی*. ج ۲، تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- نفیسی، ابوتراب (۱۳۵۴). «تاریخچه بیمارستان خورشید»، *مجله وحید*. شماره ۱۸۲.